

Ալեքսանդր Շիրվանզադե

Ֆարս

Համաձայն իմ խոստման, տալիս եմ մարտի 22-ին ներկայացված ֆարսի ռեցենզիան: Ֆարսը բաղկացած էր մի գործողությունից, վերնագիրն էր «Հարյուրը մեկի դեմ» կամ «Առնետների արշավանքը», հեղինակություն՝ ազգիս ամենահանճարեղ վիպասան Նամայանի: Դեռ խաղամիջոցին, այսինքն օպերետից հետո, Գևորգ (նույն և Վանոն) մոտեցավ ինձ և հաղթական եղանակով ասաց.

Վո՞ւնց էր, տեսա՞ր ինչ դադա կենճիք ունինք:

Տեհա, ախպեր, գոռբա իք, էլի, իմ արիվը:

Ապա հիմա աչքնիրդ բաղմնչու արա ու տիս, թե ինչ օյին պիտի խաղանք, այ, էն ռենեգատի գլխին, վուր ջլիզ միր աչքի փուշն է դարձիլ:

Այս ասելով, Գևորգ գլխով ցույց տվեց ինձ մի երկար մազերով մարդու, որ հեռվում կանգնած, բանից բեխաբար, ծխում էր: Ապա նա դարձավ սև Սանդրոյին ու գոչեց.

Աֆարիմ, միր կենճիրսչի, միր աչքի լույս, միր գլխի տեր ու տիրական, միր հավատ ու հույս, միր գլավնոկամանդուշի, սիվ Սանդրո քո սպիտակ հոգուն մատաղ...

Բրավո, բրավո ցկափչիկը խրոխտ պատերազմական եղանակով:

Բրավո, կրկնեցին Մեդրի քաղաքի կամավոր զինվորները: (Այս առիթով տես Մեդրի քաղաքի նկարը «Տարագի անցյալ համարում»):

Մաշ կթողնի վուր կուցացկությունը տան՞ւլ տա, պարծեցավ Սանդրոն, աչքերը պսպղացնելով:

Մրոտբրոտ, մոնչեց փիղը, կնճիթը բարձրացնելով:

Մղդսի ախպեր, Էդ մասին մի փիլիսոփայական տրակտատ կգրես իմ լրագրի համար, պատվիրեց քելեխաբաշին:

Մղդսին քրթնեց, վաղօրոք երևակայելով, թե ինչ ֆիզիկական աշխատանք պիտի գործ դնի այդ տրակտատը գրելիս: Բայց ձեռաց, տեղնուտեղը նա կամեցավ Սանդրոյին պատվել. կնճիթը ծռեց, կանգնեց հետևի թաթերի վրա ու սկսեց մագուրկա պարել: Գրանդիյոզնիյ Համբարձի ամին թռավ նրա ուսերը և սկսեց երգել մի սերենադա, հեղինակություն՝ բանաստեղծ Ալիքյանի և երաժշտություն՝ Աբդուլ-բադիի: Շկափչիկը ոսկե ժետոնը ձգեց Սանդրոյի ոտների տակ և չոքեց նրա առջև:

Տեսարանը սրտաշարժ էր: Սանդրոն զգացվեց և արտասավալի ձայնով երգեց.

«Ախ, ասումիս դիմացիր, յար,

«Ո՞նց դիմանամ, միթե ե՞ս եմ քար...

Զգիտեմ ինչով կվերջանար այդ տարօրինակ անտրակտը, եթե չլսվեր ռեժիսորի գանգակի ձայնը, որ կլուսններին հրավիրում էր բեմ:

Երբ վերջինները հավաքվեցին բեմի վրա, ռեժիսորը դիմեց ժողովին, հարցնելով.

Պարոններ, մի քանի կանկանների սիրահար ժողովականներ ուզում են նոր հարց զարթնեցնել. համաձայն եք...

Վո՞ւնց չինք համաձայն, ինչ հարցնել կուզի, գոռաց դահլիճի մեծ մասը, որ վաղօրոք արդեն գիտեր, թե ինչ հարց է:

Այդ ի՞նչ հարց է, հարցրին գրականության ներկայացուցիչները:

Ձեզանից մեկը պատկառելի ընկերությանս ամենապատկառելի վարչության ճակատին դրոշմել էր «գրպարտող և անվանարկող» ածականը: Պետք է իմանալ՝ ճիշտ է դրոշմել, թե մի քիչ սխալվել է:

Բայց այդ այսօրվա հերթական հարցերի մեջ չկա, դա կանոնադրության դեմ է, ապօրինի է, ընդդիմացան գրականները:

Պատերազմական դրության ժամանակ, խոսեց շկափչիկը, օրենքները խախտվում են և գործս դրվում են բացառիկ կանոններ: Հարկավոր է դատապարտել այն ռենեգատին, որ մեր գլխին հառամ է անում մեր քելեխը:

Բայց բարոյական օրենքներ կան, որ պետք է հարգել, ասացին գրականները, ոչ մի պատերազմում ընդունված չէ թշնամու վրա հարձակվել քամակից, այն էլ հարյուրով մեկի դեմ: Եթե ուզում էիք այդ հարցը քննել, պետք է ձեր թշնամուն նախազգուշացնեիք:

Ի՞նչ եք երկարացնում, կարդացե՛ք դոկումենտները, գոռաց մի գինեվաճառ, որ գյուղացի այգետերերի գինիները գնելիս միշտ դոկումենտներով է օգտվում նրանց բերքերից:

Դոկումենտները, դոկումենտները, գոռացին մյուսները:

Հա, դոխտուրները, դոխտուրները կարդալ, բղավեց Սանդրոն:

Քելեխբաշին (իմա ֆարսի հեղինակ Նամայանը), երեսի յուղը սրբելով, ոտքի կանգնեց և կարդաց այն «դոկումենտները», որ պետք է, ըստ ասության Վանոյի, ջարդուփշուր անեին քելեխակերների թշնամուն: Կարդաց զգացված, ոգևորված: Բանից երևաց, որ այդ «դոկումենտները» դեռ ամիսներ առաջ քելեխակերների թշնամին, ինքն իր ստորագրությամբ տպել է «Տարագում»: Իսկ այժմ տաղանդավոր կլոունները նրանցից մի ֆարս են շինել և խաղում են վերնահարկի առջև:

Այդ խոսքն հին բան է, գոչեցին շատերը հիասթափված, ոչինչ չգտնելով դոկումենտների մեջ, բացի այն, որ վարչությունը գրապարտել է քելեխակերների թշնամուն:

Այս քիչ բան է, քիչ բան է, տաքացավ քելեխաբաշին:

Այո՛, շատ է, շատ-շատ է ձեր անամոթությունը ապացուցելու համար, գոչեցին ոմանք: Վեր կացավ քելեխասերների թշնամին և, փորը ծիծաղից բռնելով, նկարագրեց քելեխաբաշի գինեվաճառների օյին բազմությունը և ցույց տվեց ֆարս հնարողի անշնորհությունը:

Կորչի վարչությունը, կորչի նրա նախագահը, ամո՛թ նրանց, բացականչեց վերնահարկի հասարակությունը, որի վրա մեծ հույսեր ունեին կլոունները:

Այստեղ պատահեց մի շտեմնված, չլաված, մի անբնական բան, որտեղից որ է քելեխաբաշի մեջ զարթնեց մի տարօրինակ զգացում ամոթի զգացումը: Նա մի քիչ գունատվեց, բայց միայն մի քիչ, հետո է՛լ ավելի առատությամբ սկսեց յուղ հոսալ նրա կարմիր երեսից և դեղին աչքերից:

Գրականները և թաշկինակավոր տիկիններն ու օրհորդները բարձրաձայն ծիծաղում էին: Շկափչիկը բարկացավ նրանց վրա և կամեցավ մի սոսկալի հայացքով զսպել նրանց: Սակայն իզուր. ծիծաղը քանի գնում սաստկանում էր: Այն ժամանակ շկափչիկը ոտքի կանգնեց և, ձեռքը ուժգին զարկելով սեղանին, գոչեց.

Ի՞նչ եք ծիծաղում, ես այդ դոկումենտները «Տարագում» չէի կարդացել, ծուլություն էի արել:

Գրացիան բռնեց նրա փեշից և ականջին շնչաց. Խեչո, սուտ մի՛ սաիլ կարդացել ես դու բոլորը կարդում ես, ինչ որ գրում են «Տարագում»:

Սուս, քո բանը չի, կլումբոզ, զսպեց նրան Խեչոն, այո՛, ես ծույլ չեմ, բայց ժամանակ չունեմ, ես զբաղված եմ Բիսմարկի և Սոլիսբերիի հետ նամակագրությամբ: Ներկայումս խորհրդակցում ենք Կրետեի հարցի մասին: Բայց ես կասեմ ձեզ, որ պետք է գրապարտել, ներողություն, դատապարտել այդ

անիծյալ ռենեգատին: Գիտե՞ք ինչու (լսեցեք, լսեցեք), որովհետև նա հանդգնում է իմ մասին գրել, թե ես իբր քելեխասեր եմ: Այնինչ՝ ձեզ հայտնի է, ես ով եմ (ծափահարություններ աջակողմյաններից, շվոցներ ձախակողմյաններից): Հարկավոր չէ երկար խոսել. նայեցեք ձախ երեսի անջնջելի վերքին (լսեցեք, լսեցեք), նայեցեք այս ժետոնին (սարսափ աջակողմյանների մեջ), կարդացեք «Ռազմագիտական կրկնակի նահանջը Սպանդարյան ճակատամարտից» վերնագրով պատմությունը իմ մասին և կճանաչեք, թե ես ով եմ (օօօ՛օ): Այո՛, դատապարտել այդ անիծյալ երկար մագավորներին, ես ատելով ատում եմ նրան...

Քո հոգուն մատաղ, Խաչան ջան, բլբուլ է, բլբուլ: գոչեց Սանդրոն հիացած:

Գրականների և թաշկինակավոր տիկիների ու օրիորդների շրջանում ծիծաղը արդեն հոներական դարձավ: Նրանց էսթետիկական գվարճությունը անսահման էր: Ծիծաղում էր և վերնահարկը: Կլոունները շփոթվեցին: Հանկարծ լսվեց մի սուկալի դղրդոց: Հերթը այժմ փոխն էր: Նա կամեցավ ատենաբանություն անել, բայց քրտնեց, չկարողացավ: Կնճիթը բարձրացրեց, աջ ու ձախ հանդիսականներին գլուխ տվեց, կամեցավ Նարեկից մի արիա երգել: Այդ էլ չեղավ, սայթաքեց, ամբողջ մարմնով թավալվեց գիտության ու գրացիայի վրա և ճանճերի պես ճխլտեց նրանց: Խեղճ Համբարձի ամիի և Ստեփան ավայի դիակները դուրս տարան:

Բայց ֆարսը դեռ շարունակվեց: Քելեխբաշին կաշվից դուրս էր գալիս, որ գոնե վերնահարկին գսպե, որ նա չշվացնե, այլ ծափահարե ֆարսին, բայց իզուր: Շկափշիկ Խեչոն ուղղակի կորցրել էր իրան. թոչում էր վայր ու վեր, ձեռներն ու ոտները շարժում, տրտինգ էր տալիս գիժ մոզու պես, բայց ոչինչ չէր օգնում: Քելեխբաշին խաբվածի պես տրորվում էր իր տեղում: Փիղը փառանջում էր ու մոռնում, քթից մեղրամոմի ծուխ արձակելով: Ոչինչ չէր օգնում:

Ռեժիսորը գանգակը հնչեցրեց և գոռաց.

Վստահություն, պարոններ, վստահություն, որ իմ խումբը հաջորդ ֆարսը լավ կխաղա:

Հա, ուստայութի՛ն, ուստայութի՛ն, աղաղակեց Սանդրոն:

Ինչ բստայութին, գոչեց մի գինեվաճառ, վստահություն բառը բստահություն,
այսինքն՝ բստել (բոթել) հասկանալով: Եվ քամակից գողնովի մոտենալով
քելեխականների թշնամի «ոենեգատներից» մեկին, հետևից կամեցավ բստել
(բոթել): Բայց վերնահարկից բռունցքները բարձրացրած՝ ներքև վազեցին մի
քանի տաքարյուն երիտասարդներ, որ մի լավ «դիոլ» ածեն փղի, գինեվաճառի,
քելեխաշիի և շկափչիկ Խեչոյի փորին: Բարձրացան աղմուկ շփոթություն,
գոռումգոչյուններ:

Թե ախպեր ես, Սանդրո, օգնության հասիր, գոռում էր Խեչոն, փղի փորի տակը
մտած և ժեստոնը իբրև վահան բռնած, պաշտպանվելով:

Բայց Սանդրոն աներևոյթացել էր:

Տաքարյուն երիտասարդներին գսպեցին: Փիղը օղի պակասությունից
ուշաթափվել էր:

Ո՞նց է, Վանո, էէ, Գևո, դիմեցի ես բարեկամիս:

Սուս, ես էստի չեմ, ասաց նա մի ծակուտ մտնելով:

Վա, վո՞նց թե էստի չիս, մի դուրս արի, երեսդ տեհնիմ, ասացի ես քաշ տալով
նրան սեղանի տակից:

Վերջապես հայտնվեց Սանդրոն և գոռաց.

Էստի իմ, մի՛ վախենաք...

Բայց այլևս օգնության կարիք չկար, տաքարյուն երիտասարդները կամավ
հեռացել էին, ուստի Սանդրոն սկսեց խրոխտանալ: Նա ծակուծուկից դուրս
քաշեց լեղապատառ եղած քելեխաշիին, շկափչիկին, գինեվաճառին, հավաքեց
նրանց ուշաթափված փղի փորի վրա: Փնտրեց. գտավ ոտնատակ եղած և
ցեխտված մի ծակ դրոշակ և, բարձրացնելով փղի փորի վրա, բացականչեց.

Կեցցե՛ր կուցացկութիւնը...

Շկափշիկ Խեչոն ծակը մտած նապաստակի պէս դեսուդեն նայեց և,
հանոզվելով, որ վտանգը անցել է, գոչեց.

Հաղթութիւն՝:

Բայց ինքն իր ձայնից վախեցավ և երեսը ծածկեց Վանոյի փեշերի տակ:

Այսպէս վերջացավ երեկոյթը:

Հօգուտ հրատարակչական ընկերության գանձարանի՝ մնաց գուտ արդյունք 500
ռուբլի: Իսկ հօգուտ նրա վարչության՝ մնացին «գրպարտիչ և անվանարկող»
աժականները...